

„Már a hó
sem olyan fehér” Benke László:
Otthonkereső
Hét Krajcár, Bp., 2008.

Ugyanazon élményanyagok számos konkretizációja létezhet. Az irodalmi művé válás során hol az egyik, hol a másik jelentésegység bomlik ki, s válik dinamikussá. A szerző az intencionális aktusokkal a megélt élményekből újabb és újabb műveket teremthet. A korábbi időfázisban burkoltan jelenlévő elemekből a későbbiekben – egy másik alkotásban – új szempontokat, értelmezéshorizontokat mutathat meg, ugyanannak az elemnek a teljesebb és adekvátabb formáját, s így a későbbi konkretizációk vissza is hatnak a korábbiakra. Benke László önéletrajzi ihletésű regényeinek sorában (*Elöttem kiterítve*, 1991, *Sértők és sérültek*, 2000) a legújabb kötete, az *Otthonkereső* is drámai és lírai elemekkel átszőtt felfejtése a korábban eltakart vagy bűvópataként jelenlévő élményeknek, illetve új perspektívából, az otthonra találás vágyából való bemutatása ugyanannak az életfázisnak.

A három generáció történetét megörökítő regény társadalmi rajza – az író alteregójának retrospektív elemzésében – már a mű nyitányában morális kérdéseket vet fel: a földterületek államosítása, a kuláküldözés, a paraszt-ság kifosztása, a tradicionális életforma felbomlása, a falvak elnéptelenedése, felszámolása, amely a rendszerváltás után még inkább felgyorsult, a magyar családok megfogyatkozása, valamint a bezárt üzemek, a felszámolt, tönkretett műhelyek, az utcára került munkások létbizonytalansága mind-mind a kor lenyomataivá válnak. Sajnos „már a hó sem olyan fehér, mint amilyen volt.” A magyar társadalom rajzolatában az önmegbecsülés hiányát, amely mások megbecsülésének a hiányához vezet, az „előre megfontolt szándék” problémakörét, amely az objektíve rossz cselekedetet még rosszabbá teszi, illetve a magányt, az elidegenedést is bemutatja az író. Sajnos az új társadalmi forma új „diktatúrát” jelent, a privatizációk során a „véres háborúk helyett gazdasági-politikai módszerekkel” meghódított piacokat.

A szülőfalujából, a Somogy megyei Vrácsikról a fővárosba elmenekült főhős, a paraszt-, munkás-, majd munkanélküli sorsot megélt Magyar János, aki szívében a régi otthon vágyával beteg édesanyjához, a „pici mamához” (ahogy majd később a kis Dani unoka nevezi) hazafelé utazik, ugyancsak elérzékenyül a meg-megszólaló „belső hangoktól”, a lelkiismeret szavától: talán ő is „bűnös” lenne abban, hogy „a falu népe [...] eltűnt”? Mit is mondhatna hát „a magukra hagyott embereknek? Azoknak, akikkel valamikor minden szombaton együtt készült az ünnepre, söpörte házuk előtt az utcát.” A felelősség viszont

nem csupán individuális, hanem kollektív felelősség is. A főhős tudja ezt, s vállalja is a tetteit. Önkritikája során eljut az otthonépítő magatartásig. Viszont ki a felelős a megnyomorított milliókért, a széthullott családokért, az otthonunkban, a hazában az örök otthontalanság érzéséért? A megrázó társadalmi és lélektani elemzés a műben erre is választ ad.

Az ember akaratlanul is a jóra mint értékre törekszik. S tudja, mert a szívébe van írva, hogy akkor van értelme az életének, ha értékes életet él. Ezt az értékes és egyszerű sorsot pedig boldogságnak nevezzük. „A boldogság [...] csak a tökéletes érték, a jó – vagyis a teljes értelemben vett élet – zavartalan és el nem múló birtoklásában van” (Bolberitz Pál: *Az erkölcsi cselekedet feltételei*, 2002). De vajon elérhető ez a boldogság? Hiszen boldogságvágyunk és a földhözragadt valóság legtöbbször feszültségben van, s ebből fakad minden boldogtalanságunk (uo.). Ezzel szembeül Magyar János is, aki a szerelmi kapcsolataiban a beteljesült élet örömét keresi, egy olyan társat, akivel harmonikusan együtt élve a beteg, idős, végtelenül magányos édesanyját is magához veheti. De ez nem adatik meg neki. A kapcsolatai sorra tönkremennek, s „folyton magára marad álmaival a boldogtalan”. Az édesanyja így az idősök otthonába kerül. (Az író az otthonokban élők megrendítő sorsát mutatja be az élményanyag korábbi konkretizálásában, a 2003-ban megjelent *És hirtelen leszáll az este* című regényében.) A főhős viszont hamarosan hazaviszi Sárdra az édesanyját: a legszeretettebb családtag, a még gyermek János által királynőnek nevezett anya így otthon hal majd meg szeretteinek körében. A népmesei motívum vallási motívummal egészül ki: az édesanya, Mária, a királynő. Mária, aki egyben Magyarország patrónája. Az égi és a földi édesanya így kapcsolódik egybe a metaforikus költői képben.

A szinte novellafüzerekből építkező regény egyes fejezetei önállóan is megállnak. S a paraszti világot bemutató *Összetartozás* című fejezet részeit, a kenyérsütést s a határban, a földeken zajló munkák folyamatát az oktatásban tananyagként is használunk kellene. Azért, mert „már a hó sem olyan fehér”. S hogy a fiataljaink tanuljanak belőle. Akárcsak a záró részből, amely bemutatja a falu közösségének máig is lélekemelő és megtartó erejét (köszönnek egymásnak, számon tartják egymást), valamint a narkotikum veszélyét, amely túlmutatva önmagán, az öncélú boldogsághajszolás csapdáját is megjeleníti: „Azért nyúltam a kábítószerhez, mert szabad és boldog akartam lenni. És rab lettem, és boldogtalan.”

Kelemen Erzsébet